

Programma

Gouden Gronden

19 december 2016

Definitief

Gebiedsgerichte aanpak voor het door bodemverbetering versterken van de landbouw en verbeteren van het waterbeheer in noord en west Groningen.

Waterschap NOORDERZIJVEST

Inleiding

Het programma Gouden Gronden is tot stand gekomen op initiatief van een initiatiefgroep bestaande uit een groot aantal direct en indirect betrokken belanghebbenden. Tijdens het ontwikkelingsproces in de afgelopen jaren is al het nodige werk verzet. Zo zijn voorstellen gedaan voor projecten die, als onderdeel van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), in het kader van POP3 kunnen worden ingediend. Verder is een uitgebreid Plan van Aanpak opgesteld dat de nodige achtergrondinformatie bevat.

Ten behoeve van de eerste projectgroepvergadering van Gouden Gronden zijn in deze notitie onder andere het doel, de werkwijze en de projectstructuur uit het oorspronkelijke Plan van Aanpak samengevat. Daarmee biedt zij een heldere basis voor de samenwerking binnen Gouden Gronden tussen het waterschap Noorderzijlvest, de provincie Groningen, het Collectief Groningen West (CGW), de vereniging van biologische boeren in het waddengebied (Biowad) en het Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt (GrAJK).

Kaders

Europese en nationale kaders.

Het programma Gouden Gronden is gericht op het nastreven van de doelstellingen voortvloeiend uit de Europese Kaderrichtlijn Water en het Deltaprogramma Zoetwater. Het programma sluit aan bij de reeds geformuleerde maatregelpakketten van de waterschappen voor het bereiken van de door de provincies gestelde doelen van de KRW en bij het maatregelpakket voor de uitwerking van het Deltaprogramma Zoetwater. Gouden Gronden richt zich op de implementatie van maatregelen die moeten leiden tot een betere waterkwaliteit en een grotere zelfvoorzienendheid van het watersysteem. Gouden Gronden sluit daarmee naadloos aan bij het Uitvoeringsprogramma van het Deltaprogramma Zoetwater 2015-2028 en draagt voorts bij aan de doelstellingen uit de tweede (rijks)nota duurzame gewasbescherming, periode 2013 tot 2023: 'Gezonde Groei, Duurzame Oogst'.

Het programma Gouden Gronden geeft invulling aan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) waarin LTO, het ministerie van IenM en de Unie van Waterschappen afspraken hebben gemaakt over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een goed watersysteembeheer. Tevens geeft Gouden Gronden invulling aan het Icoonprogramma Bodem van de AgroAgenda Noord Nederland, waarin LTO met de NOM en de noordelijke provincies afspraken heeft gemaakt over de ontwikkeling van de landbouw.

Gouden Gronden heeft een relatie met de doelen van het GLB en de daarin opgenomen vergroeningsregeling.

Provinciale en regionale kaders.

Het provinciaal beleid is een belangrijk richtinggevend kader voor het programma Gouden Gronden. In de Landbouwagonderwerpen 2012 – 2015 kiest de provincie Groningen voor een duurzame ontwikkeling van de landbouw. Aandachtspunten daarin zijn de relatie tussen de landbouw en haar omgeving, de klimaatverandering en de verspreiding van microverontreinigingen. In de beleidsnota "Geef bodem de Ruimte" (2010) kiest de provincie Groningen voor een duurzaam beheer van bodem en ondergrond. De bodem wordt daarin omschreven als de basis voor een gezonde leefomgeving. Voorgesteld wordt om aandacht te geven aan het organische stofgehalte, het bodemleven te versterken omdat "deze essentieel is voor de kringloop van water en voedingsstoffen" en de verzilting en verdroging te verminderen. Ook in het Integraal Milieu Beleidsplan 2013 - 2016 (IMB) krijgt de relatie tussen bodem en

water de nodige aandacht. “Bodem en (grond)water vormen letterlijk de basis van onze provincie, mits goed beheerd zorgt deze basis voor een duurzame voedselproductie”.

Het programma Gouden Gronden geeft invulling aan deze regionale ambities door gericht te kijken naar de mogelijkheden om de bodemkwaliteit te verbeteren, teneinde bij te dragen aan zowel verduurzaming van de landbouw als verbetering van het watersysteem.

Doel van het programma Gouden Gronden

Het Programma Gouden Gronden heeft tot doel het bevorderen van het duurzaam gebruik van de bodem, voor zowel het versterken van de landbouwsector als het verbeteren van het watersysteem op de lange termijn.

Gouden Gronden richt zich enerzijds op het verbeteren van het regionale hydrologische systeem door het grootschalig bevorderen van bodem(structuur)verbeterende maatregelen in de landbouw. Hierbij ligt de focus op de bestrijding van verzilting, het verminderen van emissies en het versterken van het watersysteem. En anderzijds op het versterken van de bodem als primaire productiefactor in de grondgebonden landbouw en het zorg dragen voor een duurzaam gebruik van de bodem ten behoeve van een optimale rentabiliteit van de agrarische sector.

Meer concreet richt Gouden Gronden zich erop dat:

- de afhankelijkheid van de landbouw van de aanvoer van zoetwater wordt verminderd (onder andere door zoetwaterbuffering in de bodem en de teelt van meer zouttolerante of droogteresistente rassen of gewassen);
- wateroverlastsituaties zoveel mogelijk worden voorkomen (door waterbuffering in de bodem en vermindering van piekafvoeren, onder andere door vergroting van de infiltratiecapaciteit van de bodem);
- minder nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen tot uitspoeling komen, waardoor de kwaliteit van het oppervlaktewater in het gebied verbetert (onder andere door verhoging van het organische stofgehalte, het vergroten van de infiltratiecapaciteit en het beperken van de hoeveelheden gebruikte middelen);
- de landbouwkundige rendabiliteit wordt verhoogd (onder andere door een kostenreductie van gewasbeschermingsmiddelen, en een betere resistentie tegen klimaatextremen als grote droogte, hitte en hevige neerslag);
- de biodiversiteit van de bodem wordt vergroot (onder andere door af te zien van grondontsmetting en intensieve bodembewerking), waardoor de bodemvruchtbaarheid toeneemt, waarvan landbouw en natuur kunnen profiteren – ecosysteemdiensten. Er is minder bemesting nodig en er spoelen minder nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen uit naar grond- en oppervlaktewater.

Werkgebied en programmaduur

Het Programma Gouden Gronden heeft betrekking op het binnen de provincie Groningen gelegen deel van het beheergebied van het waterschap Noorderzijlvest.

Het programma heeft in principe een werkingsduur van acht jaar (2016 – 2024). Na vier jaar zal het programma worden geëvalueerd en eventueel tussentijds worden bijgesteld.

Werkwijze

De samenwerking is erop gericht alle betrokken partijen (agrarisch ondernemers, agrarische ketenpartijen, adviseurs, belangenorganisaties en overheden) te bewegen maatregelen te nemen, te bevorderen of mogelijk te maken, die tot een daadwerkelijke verbetering van de bodemstructuur leiden. Gouden Gronden richt zich daartoe op het beschikbaar maken en verspreiden van kennis, het stimuleren van maatregelen, het wegnemen van belemmeringen. Om de vorderingen te meten, zullen zowel de inspanningen als de resultaten worden gemonitord.

Het uitvoeren van gebiedsgerichte projecten is daarbij een belangrijk instrument. De afgelopen jaren zijn al veel projecten op het gebied van bodem en water uitgevoerd. Deze leveren tal van mogelijkheden om de bodemkwaliteit ten behoeve van zowel de landbouwkundige productie als het watersysteem te verbeteren. Implementatie van die kennis vindt echter nog slechts mondjesmaat zijn weg in de agrarische bedrijfsvoering.

Het programma Gouden Gronden richt zich met betrekking tot projecten op:

1. een gebiedsdekkende uitrol van maatregelen

Door zich juist op de grootschalige implementatie te richten, kunnen meetbare effecten op waterkwaliteit, verzilting en wateroverlast ook in de praktijk worden gerealiseerd.

2. het koppelen van bodembeheer aan watermanagement

Veel van de uitgevoerde onderzoeken richtten zich op het bodem-landbouw dossier of op het water-landbouw dossier. In het programma Gouden Gronden koppelen we beide dossiers en zoeken daarin naar een meerwaarde. Daarbij onderkennen we dat de bodem de verbindende schakel is tussen de landbouw en het watersysteem.

3. het verbinden van pilots en initiatieven

De veelal kleinschalige netwerken en pilots kunnen zo uitgroeien tot een gebiedsdekkende common use situatie. Daarbij zal kennis en ervaring veel meer dan nu het geval is, tussen projecten gekoppeld en vermenigvuldigd worden.

4. het aanbrengen van samenhang in de verschillende deelprojecten

Daarbij streven we ernaar dat meerwaarde ontstaat doordat het ene project het andere aanvult. Daarnaast achten wij het gewenst dat Gouden Gronden sturing aanbrengt, zodat de projecten zich onderling in de gewenste richting ontwikkelen. Kortom, het geheel is meer dan de som der delen!

5. het initiëren van nieuwe projecten

Gouden Gronden biedt daartoe een inhoudelijk en een bestuurlijk kader. Het programma wijst nieuwe projecten ook de weg in methodologie en financiering en draagt zorg voor een gezamenlijke communicatie.

Projecten die vanuit het programma Gouden Gronden worden geïnitieerd, zullen in de uitvoeringsfase zoveel mogelijk worden ondergebracht in de lopende uitvoeringsprogramma's zoals het DAW.

Het programma Gouden Gronden is een doorlopend proces dat voortdurend, afhankelijk van de ontwikkelingen, kan worden bijgesteld. Het jaarlijkse werkplan is daarvoor een belangrijk instrument. Daartoe zal elk jaar in het voorjaar worden teruggeblikt op het afgelopen jaar. De resultaten worden gebruikt voor het werkplan en de begroting voor het jaar er op volgend.

Voor het monitoren van de directe resultaten voor het watersysteem (met name de waterkwaliteit en de berging) zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de data die nu al door het waterschap worden verzameld. Het waterschap is verantwoordelijk voor de coördinatie en het desgewenst verzamelen van ontbrekende data.

Resultaat

Met het programma Gouden Gronden bevorderen we het nemen van fysieke maatregelen in ons gebied ter verbetering van de bodemkwaliteit en het watersysteem. Maatregelen waarvan wij verwachten dat ze op grote schaal binnen het programmagebied zullen worden uitgevoerd zijn:

- **het verhogen van het organische stofgehalte**
Door de aanvoer van extra hoeveelheden organisch materiaal (ruwe mest, compost, groenbemesters, diep wortelende gewassen) gecombineerd met het zoveel mogelijk voorkomen van een versnelde afbraak van in de bodem aanwezig organisch materiaal (door bijvoorbeeld minder te ploegen of geen kerende grondbewerking uit te voeren).
- **het verbeteren van de fysieke structuur van de bodem**
Door gebruik te maken van vaste rijpaden, gewassen te telen die veel wortels hebben, gebruik te maken van een mulchlaag waardoor de infiltratiecapaciteit verbetert, gecombineerd met maatregelen die een verdere achteruitgang voorkomen, zoals het niet, of met lichtere machines, oogsten onder slechte omstandigheden.
- **het afstemmen van de ras- en gewaskeuze op de lokale omstandigheden**
Dieper wortelende gewassen of zouttolerante rassen kunnen in droge perioden zonder aanvullende aanvoer van zoetwater.
- **het inlassen van een rustjaar**
Dit kan een perceel veel organische stof opleveren en doet de bodembiodiversiteit veel goed.

Welke maatregelen op welke gronden en bij welke bedrijfsvoering tot het beste resultaat leiden, is voor ieder bedrijf weer anders. Vakmanschap en ondernemerschap zullen van iedere boer worden gevergd. Er is niet zoiets als een “one size fits all”.

Met de vanuit Gouden Gronden te initiëren projecten en activiteiten beogen we uiteindelijk:

- een deelname van 50% of meer van de in het gebied aanwezige boeren (over acht jaar);
- een structurele verbetering van de bodemkwaliteit, waardoor:
 - 5% meer water in de bodem kan worden geborgen;
 - de zoetwatervoorraad in de bodem zodanig wordt vergroot dat het gebied ook in droge perioden minder afhankelijk is van de aanvoer van zoetwater;
 - de nutriëntenuitspoeling uit de percelen met 30% wordt gereduceerd;
 - de piekafvoeren (door directe afstroming) met 25% worden gereduceerd;
 - de afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen conform de nota gewasbeschermingsmiddelen wordt gereduceerd;
- meer kennis bij de boer over de productiefactor bodem, waardoor hij in de toekomst beter in staat is de bodem te beheren.

Structuur en organisatie

Het programma Gouden Gronden kent een projectgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de deelnemende partijen. De projectgroep heeft tot taak alle voorbereidende werkzaamheden uit te voeren die moeten leiden tot de verschillende activiteiten. Zij geeft inhoudelijk sturing aan die activiteiten.

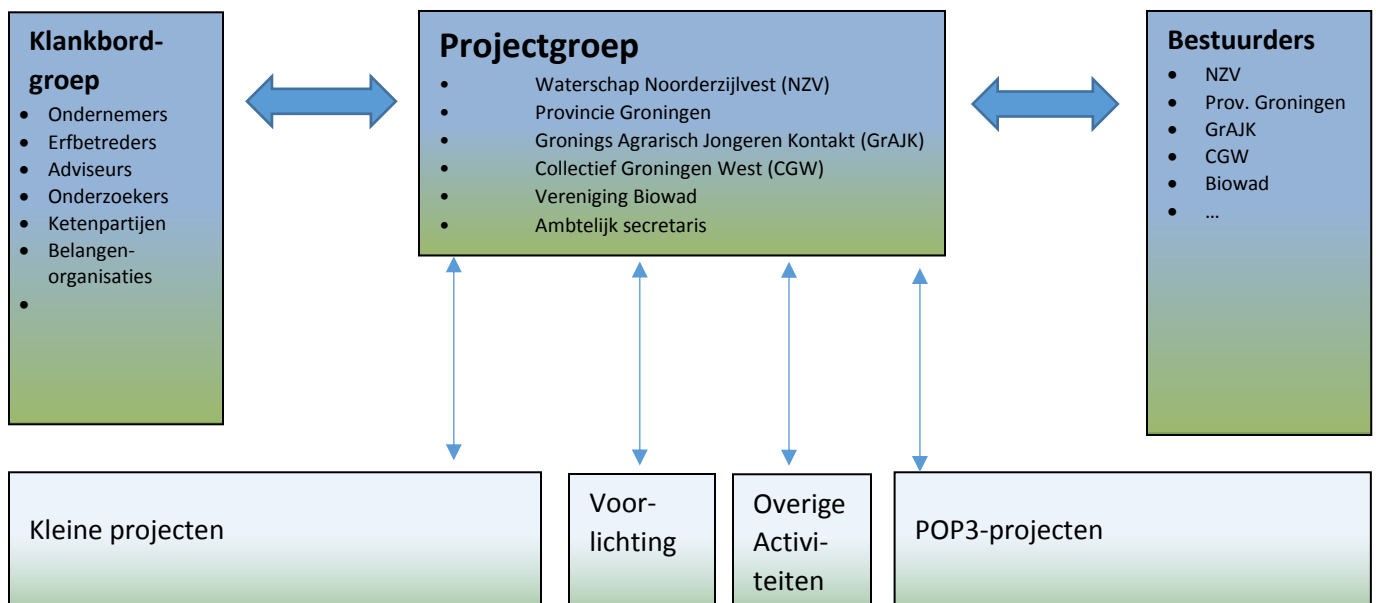
Jaarlijks stelt zij een globaal werkprogramma op. De projectgroep houdt nauw contact met de

programmacoördinatoren van het DAW en de AgroAgenda Noord-Nederland (met name het Icoonprogramma Bodem). De projectgroep staat onder voorzitterschap van Noorderzijlvest. De projectgroep wordt ondersteund door een secretaris. De projectgroep komt vier maal per jaar bijeen.

Alle onder verantwoordelijkheid van de projectgroep uitgevoerde activiteiten zijn zelfstandige projecten met een eigen projectleiding en financieringsstructuur. Jaarlijks wordt aan de projectgroep de stand van zaken gerapporteerd. Van elke activiteit wordt een eindrapportage en evaluatie verwacht die ter beoordeling wordt voorgelegd aan de projectgroep.

Tenminste eenmaal per jaar vindt terugkoppeling plaats aan de bestuurders van de deelnemende partijen; dit gebeurt bij voorkeur in de vorm van een werkbezoek aan een van de projecten. Voor dit bestuurlijke werkbezoek kunnen als daar aanleiding toe is ook andere organisaties worden uitgenodigd.

De oorspronkelijke initiatiefgroep wordt omgevormd tot een klankbordgroep. Deze groep kan zo nodig worden uitgebreid met deskundigen en betrokkenen. De klankbordgroep zal naar behoefte worden geraadpleegd.

Financiering

Elke partij neemt op eigen kosten deel aan de projectgroep. De kosten voor het secretariaat worden gedragen door het waterschap Noorderzijlvest en de provincie Groningen.

Alle activiteiten worden separaat gefinancierd. Per project/activiteit dient bij het voorbereiden ook te worden nagegaan hoe het project gefinancierd kan worden.